

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Sayı/Issue:35 – Sayfa / Page:
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 05.05.2017 Kabul/Accepted:18.07.2017

**ÜLKER KÖKSAL'IN *YOLLAR TÜKENDİ* VE LORRAINE
HANSBERRY'NİN *A RAISIN IN THE SUN* ADLI
OYUNLARINDA AİLE BAĞLARI**

**THE FAMILY BONDS IN THE PLAY *YOLLAR TÜKENDİ* BY
ÜLKER KÖKSAL AND *A RAISIN IN THE SUN* BY LORRAINE
HANSBERRY**

Yrd. Doç. Dr. Zeki EDİS

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı
zekiedis@hotmail.com

Öz

Aile, insanoğlunun var olduğu ilk andan günümüze önemini koruyan sosyolojik bir olgudur. Genel anlamda toplumun en küçük ve en temel birimi olarak tanımlanan ailenin kendi içinde alt sistemlerden oluştuğu, belli kurallara göre şekillendiği, çeşitli rol ve işlevlere sahip olduğu de bilinen bir gerçektir. Aile, toplumsal yaşamın devam etmesi için kilit bir role sahiptir. Bu yönüyle zaman içerisinde sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik şartlara bağlı olarak çeşitli değişimler yaşansa da aile kavramı, varlığını ve önemini hep korumuştur.

Sosyal bir varlık olan bireyin doğduğu ilk andan itibaren herhangi bir ailenin parçası haline gelmesi, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve edebiyat başta olmak üzere birey odaklı tüm disiplinlerin aile kavramına odaklanmasını zaruri kılar. Bu nedenle asıl odağı birey olan edebiyat alanında da aile kavramının antik dönemden günümüze pek çok açıdan irdelendiği, sayısız edebi eserde konu edildiği görülmektedir. Çalışmamızın konusunu olan *A Raisin in the Sun* (Güneşte Bir Leke) ve *Yollar Tükendi* adlı oyunları da aile ve aile ilişkileri açısından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Bu çalışmamızda Çağdaş Amerikan edebiyatından Lorraine Hansberry ve 20. yüzyıl Türk edebiyatından Ülker Köksal'ın oyunlarında aile konusunu ne

şekilde ele aldıkları, aile bireylerinin aile içerisinde hangi rolleri üstlendikleri ve birbirleriyle kurdukları bağlar karşılaştırmalı bir anlayışla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Lorraine Hansberry, Ülker Köksal, *A Raisin in the Sun*, *Yollar Tükendi*, aile bağları

Abstract

The family is a sociological entity that has preserved its significance from the very first day man appeared on earth up till now. It is a well known fact that the family, which is generally defined as the smallest and basic unit of the society in general, consists of sub-systems within itself, has a variety of roles and functions shaped by certain rules. The family has a key role in the continuity of social life. In this way, despite the various changes in socio-cultural, political and economic conditions over time, the concept of family, its existence and importance have always been hailed as quintessential and brought under protection.

The fact that an individual who is a social entity becomes a part of any family from the first moment makes it essential that all individual disciplines, especially philosophy, sociology, psychology and literature, focus on the concept of family. For this reason, it is seen that in the field of literature, which is the main focus of the individual, the concept of family is discussed in many literary genres from the antiquity up till now, and it is the subject of countless literary works. The plays *A Raisin in the Sun* and *Yollar Tükendi* have a very rich content in terms of family and familial relations. In this study, we will examine in a comparative manner the roles of family members in the family, bringing under scrutiny the connections and bonds they have established in the family with each other, in the works of contemporary American literary figure Lorraine Hansberry and the 20th century Turkish literary figure Ülker Köksal.

Keywords: Lorraine Hansberry, Ülker Köksal, *A Raisin in the Sun*, *Yollar Tükendi*, family ties

Giriş

Yazı ve ateşin henüz bulunmadığı tarih öncesinden günümüz modern toplumlarına kadar bir arada olmayı simgeleyen aile kavramı, birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ailenin bağlayıcı rollerine dikkat çeken Özgüven aileyi “*evlilik bağıyla başlayan, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlanan, çeşitli rollere sahip, birbirlerini etkileyen, çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, üyelerinin psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan bir birim*” (Özgüven, 2001: 289) olarak ifade eder. Ailenin sosyolojik yönünü öne çıkaran Sayın’a göre ise aile, “*toplumun sahip olduğu değer yargıları, normatif kurallar ve sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun olarak yaşandığı toplumsal yapıdır*” (Sayın, 1990: 2). Aile kavramı, hangi boyutuyla ele alınırsa alınsın yapılan tanımlarda ailenin toplumun en temel birimi ve

toplumun devamlılığını sağlayan en önemli araç olduğu ortak nokta olarak öne çıkar.

Dünyaya geldiği ilk andan itibaren her birey, aile ve toplum tarafından oluşturulan bir döngünün parçası olur. Karşılıklı bir alışverişin söz konusu olduğu bu döngüde birey, bir yandan mensubu olduğu aile aracılığıyla toplumsal devamlılığa katkı sağlarken diğer yandan da içinde bulunduğu yaşantıyı (toplumu var eden sosyal kodlar, değer yargılar ve normatif kuralları) edinir. Nesilden nesle aktarılacak olarak oluşturulan bu edinimler, toplumdaki topluma, bölgeden bölgeye farklılık göstermekle birlikte sadece bireyi değil ailenin yapısını da genel anlamda belirleme özelliğine sahiptir. Nitekim antropolog ve tarihçi demografların yaptıkları araştırmalar, ilkel avcı ve toplayıcı toplulukların oluşturduğu klan ailelerden günümüze “*aile biçimlerinin insanlık tarihinin her döneminde kurallarla çevrelenmiş*” (Çağatay, 1990: 114) olduğunu ve zaman zaman değişik yapılara büründüğünü ortaya koymaktadır.

Kadın ve toprağın özdeş sayıldığı ilkçağ tarım topluluklarında çanak, çömlek yapmaları, ipliği eğirerek dokuma işini öğrenmeleri, keşfettikleri tohumlar sayesinde tarımsal üretime geçmeleri kadınların toplumdaki konumunu güçlendiren ve ailelerin anaerkil bir yapıya evrilmesini sağlayan gelişmelerdir. Sonraki dönemlerde ise tarım işlerinde sabanın kullanılmaya başlanmasıyla üretim, aile ve toplum dengeleri yeniden değişir:

“Çapa ile üretim yapan kadının yerini, saban ile üretim yapan erkek alır. (...) Bunun sonucunda siyasal örgütlenme de değişir. Bu sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlere bağlı olarak aile yapısı da değişime uğrar. Baba otoritesinde babaerkil, akrabalığın babadan geldiği babayanlı, babalokal aile yapısı hâkim duruma gelir.”
(Eyce, 2000: 228)

Şenel’e göre çağdaş uygar toplumların “*birçok temel kurumu ilkel topluluktan uygar topluma geçiş aşamasında ortaya çıkmışlardır ve daha sonra öteki kurumlarla ve yeni yeni ortaya çıkan kurumlarla karşılıklı etkileşim ilişkileri içinde örülüp günümüze dek ulaşarak, içinde yaşadığımız toplumun yapısını dokumuşlardır*” (Şenel, 1982: IV). Bu anlamda anaerkil aile yapısının, yerini babaerkil aile yapısına bırakması önemli bir değişimdir ve günümüz aile/toplum yapısının oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Aile kurumu, her şeyden önce sosyal bir kurum olma özelliğine sahiptir. Bu özellik, ailenin tarihsel, toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmelerden etkilenmesini ve çeşitli değişimlere açık olmasını da beraberinde getirir. Nitekim tarihsel süreçte etkili olan

göçler, değişen iklim koşulları, endüstri devrimi, kadının iş hayatına atılması, I. ve II. Dünya Savaşları, teknolojik gelişmeler ve modernleşme/kentleşme aile kurumunun geleneksel yapısını, rol ve işlevlerini değiştirmiştir. Böylece geçmişi insanlık tarihi kadar eski olan aile tarihsel süreçte geleneksel (geniş), çekirdek, gecekondlu, kırsal, kentsel, parçalanmış, anaerkil ve babaerkil gibi sosyal, kültürel ve ekonomik farklılaşmanın birer yansıması olan tipolojik isimlerle ortaya çıkmıştır.

Toplumsal yaşamın devamı için hayati bir öneme sahip bir kurum olan ailenin, zaman içinde pek çok değişiklik göstermesine karşın varlığını ve önemini hep koruduğunu söylemek mümkündür. Nitekim günümüzde gerek ailenin kavramsal nitelik, rol ve işlevleri gerekse de sosyal bir varlık olan birey üzerindeki etkileri felsefe, sosyoloji, psikoloji başta olmak üzere pek çok disiplinden beslenen edebiyat alanında önemle irdelenmektedir. Bu durum, edebiyat özelinde değerlendirildiğinde antik dönemden günümüze kadar birçok yazarın aile kavramını çok değişik bağlamlarda ele aldığı ve bu kavramı eserlerinin merkezine yerleştirdikleri görülmektedir. Bu çerçevede çağdaş Amerikan edebiyatından Lorraine Hansberry'nin *A Raisin in the Sun* (Güneşte Bir Leke) ve 20. yüzyıl Türk edebiyatından da Ülker Köksal'ın *Yollar Tükendi* adlı oyunları aile ve aile ilişkileri açısından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir.

Lorraine Hansberry

Lorraine Hansberry, 19 Mayıs 1894'te Illinois, Chicago'da dünyaya gelir. Amerika'da siyahlara ait ilk bankayı Chicago'da kuran babasının (Carl Augustus Hansberry) başarılarla dolu kariyerinin yanında amcası (William Leo Hansberry) 1959 yılına kadar Howard Üniversitesinde profesör olarak çalışır. Eğitim ve ekonomik durumları oldukça iyi olmasına rağmen ailesi pek çok zorlukla karşı karşıya kalır. Babası New York'a taşınmadan önce iskân politikalarıyla ilgili çeşitli saldırı ve tehditlere göğüs gererek açtığı davaları kazanmayı başarır. Bu süreçte annesi (Mamie-Perry Hansberry) beyaz çetecilerden gelebilecek saldırılara karşı evinin önünde sabahlara kadar bekler. Amcası ise Atlanta Üniversitesinden yapılan teklifleri reddederek Nijerya'da kendi adına açılan üniversitede çalışmayı tercih eder. Hansberry henüz 8 yaşında olmasına rağmen bu olaylardan oldukça etkilenir. Nitekim ailesinin bu mücadelecilik yapısı Lorraine Hansberry'nin karakterinin oluşmasına etki eden önemli bir etken olur. Ancak kişiliğini en çok etkileyen olay, onun zenci bir ailenin mensubu olarak doğduğu topluluğun geçmişinde asırlar boyunca devam eden kölelik ve ırkçılık olgusudur. Ezilmelerine, hor

görölmelerine ve insani olmayan pek çok uygulamalarla karşı karşıya kalmalarına neden olan kölelik süreci, tüm zenci toplumunda olduğu gibi Hansberry'nin kişiliğinde telafisi mümkün olmayan yaralar açar.

Lorraine Hansberry'nin kişiliğinin oluşmasında önemli etkiye sahip bir diğeri husus "Harlem Rönesansı" olarak bilinen dönemdir. İlk gençlik yılları bu dönemin zevk ve anlayışıyla şekillenen Hansberry, sonraki yıllarda bu dönemin önde gelen yazar ve sanatçılarıyla yakın ilişkiler kurduğu gibi eserlerinde dönemin kültürel, ekonomik ve siyasi özelliklerini en güzel şekilde tasvir etme başarısını yakalar.

Eğitim hayatı boyunca sanatla hep yakın temasta olan Hansberry, önceleri Chicago sanat enstitüsü, Roosevelt koleji ve Wisconsin Üniversitesinde resim ile ilgili eğitim görmeye başlar. New York'a yerleştikten sonra da tiyatro ile ilgilenmeye başlar. İlk seyrettiği oyun William Shakespeare'in *Otello* isimli oyunudur. Hansberry'nin tiyatro sevgisinde Shakespeare oyunları önemli oldukça önemli bir yere sahiptir. Zira oyunlarında Shakespeare'in üslup ve tasvir yeteneğini örnek aldığı görölmektedir.

Lorraine Hansberry çok yönlü bir sanatçıdır. 1950'li yıllara birçok alanda ilklerle damga vuran Hansberry'nin tiyatro yazarı, ressam, şair, denemeci, köşe yazarı, aktivist, solcu ve feminist olarak öne çıktığı ve bu alanlarda çeşitli çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Hansberry, mücadele ve sanat yaşamını sadece siyahi mücadeleyle sınırlı tutmayarak her türlü duruşa saygılı olduğunu gösterir. Feminist bir duruşa sahip olduğu kadar 'gay'leri de destekler. *The Ladder* isimli lezbiyen dergisinde cinsel tercihlerle ilgili düşüncelerini lezbiyen bir yazar olarak köşe yazılarında ifade eder. İnsanların tercihlerini belirleyen tek etmenin mutluluk arayışı olduğunu düşünen Hansberry, *Make New Sounds*'da ve *American Theater*'da yaptığı söyleşilerde kadınların zenci olarak ezilmişliklerine vurgu yaparken kadınların toplumdaki durumuna da değinir:

"Doğrusunu söylemek gerekirse, herhangi bir ezilen grubun en ezilen kişileri o grupların kadınları olacaktır çünkü onlar iki defa ezilen olacaktır. Öyle zannediyorum ki tepkileri de buna göre oluşturacaklardır. Zulüm insanları daha militan yapar. Kadınları iki kat daha militan yapacaktır çünkü onlar iki kez ezilendirler"
(Hansberry, Lorraine, 1959).

Eserlerinde orta sınıf siyah ve beyaz Amerikalıların varoluşu ile ilgili sosyal problemlere önem veren; zencilik, eşitlik, kadınlık ve insan hakları gibi konularda ise doğruluğuna inandığı şeyleri en yüksek tonda dile getirmekten çekinmeyen Hansberry asıl başarıyı oyunlarıyla yakalar. Sanatçı, birçok beyaz yazarın dahi oyunlarının

kabul edilmediği Broadway’de oyunu sahnelenen ilk zenci kadın tiyatrocusu olma unvanına sahiptir. New York drama eleştirmenleri tarafından 1959’da dönemin en iyi oyun yazarı olarak ilan edilen Lorraine Hansberry kendini sadece “*ben siyah ve kadını*” (Lorraine Hansberry, (1981) sözleriyle tanımlayarak tüm yaşamı boyunca bunun mücadelesini verir.

Ülker Köksal

Ülker Köksal Fatma Sıtkıye ve Mahmut Mitat Akçakoca’nın ilk çocukları olarak 5 Ağustos 1931’de Ankara’da dünyaya gelir. 1955 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye bölümü ve 1959 yılında da Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü’nden mezun olur. Kamu kuruluşlarında araştırma ve eğitim uzmanlığı gibi çeşitli görevler yürütür. 1960-1962 yılları arasında Fransa’daki Yüksek İdarecilik Okulu eğitiminden sonra TRT’de program uzmanlığı ve Kültür Bakanlığı’nda danışmanlık görevini yapar. 1980 yılından itibaren de TRT’nin “Susam Sokağı” programında başyazarlık ve TRT Program Etüt Uzmanlığı, ASSİTEJ (Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Birliği) Türkiye kurucu üyeliği ve başkanlığı, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü’nde öğretim üyeliği gibi görevleri başarıyla yerine getirir.

Babası ordu mensubu olan Köksal, Varşova, Paris, Kars, İstanbul, Kütahya, Konya gibi pek çok yerde vakit yaşadığından farklı kültür, coğrafya ve insan tipini tanıma fırsatı bulur. Bu durum yazarın hem şahsi hem de edebî kişiliği üzerinde önemli etkiler bırakır.

Köksal’ın kişiliğinde derin izler bırakan bir diğer zaman aralığı da ilkokul ve liseyi tamamladığı 1943-1950 yıllarıdır. Bu süreçte ülkede ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. II. Dünya Savaşı’nın olumsuz etkisi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de en derin şekilde hissedilir. Yazar, temel ihtiyaç malzemelerinin bile temin edilemediği, ekonomik dar boğazın ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğunu etkilediği bu dönemde yaşanan tüm sıkıntılara, her türlü yoksulluğa şahitlik eder. Ancak tüm olumsuzluk ve yoksunluklara rağmen okuma ve yazma arzusunu yitirmeyen Köksal, henüz lisedeyken “Bir Horoz Öttü” adlı öyküsünü ve daha sonraki yıllarda “Satırlarla Çizilen”, “Kadını” ve “Tutsaklar Zincirleri Sevmemeli” adlı öykülerini yayımlamayı başarır.

Yazarlık macerası bu şekilde başlayan Köksal, aynı yıllarda tiyatroyla tanışır. Lise yıllarında Moliere’in “Hastalık Hastası” oyununda Angelique rolünü ve daha sonraki yıllarda Goldoni’nin “İki Efendi’nin Uşağı” oyununda Hizmetçi Smeraldina ve Eugene O’Neil’in “Altın” adlı oyununda da Bayan Bartlett rolünü üstlenir.

Kendisini tiyatroya bağlayacak olan bu deneyimlerden sonra TRT'nin düzenlediği Radyo Oyunları Yarışması'nda "Mutluluğa Dönemeç", "Sıfıra Bir Var" (1965); "Yaşarken Bilmediklerimiz", "Sil Bastan" ve "Binbir Çiçek Kolonya Fabrikası" (1970) oyunları ile başarı ödülü alır. Aldığı ödüllerden sonra kendisini tam anlamıyla tiyatroya adayın Köksal, edebiyat tarihimizde bir tiyatro yazarı olarak yer edinmesini sağlayan ilk önemli başarısını, "Sacide" adlı oyunun 1972'de Devlet Tiyatrolarında sahnelenmesiyle elde eder. Ülker Köksal, "Sacide"nin ilk sahnelendiği 1972'den, *Değişim* (2003) adlı son oyununun yayımlanmasına kadarki süreçte pek çok eser vererek Türk tiyatro tarihinin önemli isimleri arasında yerini alır.

Köksal, toplumun neredeyse her kesiminden sahneye taşıdığı karakterlerle "insanı" ve "insan olmanın" tüm hallerini yansıtmayı amaçlar. Oyunlarında oldukça kalabalık bir kişi kadrosunun temsil ettiği konular ise yazara asıl başarıyı getirir ve geniş bir çevre tarafından tanınmasını sağlar. Oyunlarının çoğunda kadın sorunlarına eğilen Köksal, aile kavramı başta olmak üzere kadınların eş, anne veya kız evlat rollerini, toplum ve çalışma hayatında karşı karşıya kaldığı problemleri, eğitim sorunlarını; kuşak çatışmasını, değerler sistemi ve toplumsal cinsiyet kalıplarını gelenek ve görenekleri yansıtmaya çalışır.

Yazarın bu tutumu hem hissettiği toplumsal sorumlulukla hem de kadın olmanın verdiği sorumluluk duygusuyla ilgilidir. Köksal, *"kadın olma yazgısını yenmekteki ortak çabamız nedeniyle kendime yakın bulduğum, insan olma savaşımına erkeklerle hiç de eşit olmayan koşullarda atılan kadınları sahneye çağırarak, onlara sahnede yaşama olanağı vermek yazar olarak çok ilgimi çekiyor"* (Köksal, 1994: 21) sözleriyle kadın karakterleriyle ortak bir yazgıya sahip olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Bu anlamda *"okuyamamış, kişiliğini geliştirememiş, kimliğini bulamamış kadın, bir dayanak gereksinen ve böyle bir dayanağı ancak ona baskı uygulayan babasında ve kocasında arayan kadın, yoksul ve güvencesiz kadın, sömürülen kadın Ülker Köksal'ın oyunlarının merkez kişileridir"* (Şener, 2002: 14).

Kadın sorunlarını kadın duyarlılığı ile sahneye taşıyan Köksal, ideal bir ailenin kurulmasını, kadının aile hayatında pasif kalması koşuluna bağlayan erkek egemen düşünceye karşı çıkar. Ona göre kadının toplum hayatında hak ettiği konuma erişmesi, aile hayatında kız evlat, eş veya anne rollerini yerine getiren kadının her birey gibi kendi kimliğinin tüm gereklerini yapma özgürlüğüne sahip olmasından geçmektedir.

A Raisin in the Sun

Lorraine Hansberry'nin *A Raisin In The Sun* adlı oyunu 1950'lerde Chicago'nun güneyinde gettoda yaşayan Afrika kökenli geleneksel bir zenci Amerikan ailesini (Youngerlar) konu alır. Büyükanne Lena Younger, oğlu (Walter), kızı (Beneatha), gelini (Ruth) ve torunuyla (Travis) birlikte oldukça zor yaşam koşullarıyla mücadele etmektedir. Aile gecekondulu evlerinde yaşamlarını sürdürmeye çalışırken büyükbaba Walter'ın ölümünden ötürü aileye 10000 dolarlık bir sigortanın ödenecek olması, ailenin monoton ve renksiz hayatını bir anda hareketlendirir. Ekonomik durumları oldukça kötü olan aile bireylerinin alacakları yüklü miktardaki parayla ilgili apayrı düşünceleri bulunmaktadır. Walter, açmak istediği likör dükkânıyla ailesinin kötü talihinin değişeceğini düşünürken Beneatha bu parayla eğitim masraflarını karşılamak ve kolejde okumak ister. Ruth ile büyükanne ise güzel bir ev satın almanın hayalini kurar. Her aile ferdinin farklı hayaller kurduğu bu para, aile içi birey-birey odaklı çatışmaların en önemli sebebi olur. Ancak geleneksel anne tipini simgeleyen Lena, parayı alır almaz kimseye haber vermeden bir ev satın alır. Evin peşinatından arta kalan paranın bir kısmını oğlu Walter'a bir kısmını da Beneatha'ya vererek bir anlamda herkesin hayalini gerçekleştirir. O gece Lena ve Ruth oturacakları geniş evin, Walter açacağı likör dükkânının ve Beneatha de gideceği kolejin hayallerini kurarak uyur. Ancak çok zaman geçmeden büyük hayal kırıklıkları yaşarlar. Walter, kuracağı işle ilgili dolandırılmış hem kendi parasını hem de Beneatha'nın eğitimi için verilen parayı kaybetmiştir. Satın aldıkları ev de beyazların bölgesinde bulunduğu orada oturan beyazlar, aralarında zenci bir aile istemediklerini seçtikleri bir temsilci aracılığıyla (Karl Linder) aileye bildirmiştir. Yaşanan bu olumsuzluklar, ailenin hayatlarında ilk kez sahip oldukları hayallerin bir anda yok olmasına neden olur. Ancak beyazların ikinci sefer gönderdikleri temsilcinin aileye satın aldıkları ev için ödediklerinden daha yüksek bir fiyat vermeye hazır olduklarını söylemelerine rağmen aile, ne pahasına olursa olsun o evden vazgeçmeyeceklerini söyleyerek adeta kenetlenir.

Yollar Tükendi

Yollar Tükendi'de ise Gülsün Ana üç oğlu, kızı, gelini ve torunlarıyla köyde yaşamaktadır. Gülsün Ana tam anlamıyla toprak insanı olmasına rağmen şehir hayatına özenen çocukları, köyden kurtulmak isterler. Bu nedenle küçük oğlu Murtaza hariç diğer oğulları (Mehmet ve Mustafa) çalışmak için gittikleri şehirden bir daha geri dönmezler. Hatta Gülsün Ana'nın kendine en yakın

hissettiği ve köydeki mirası devralacağını düşündüğü büyük oğlu, karısını ve çocuklarını da bırakarak Almanya'ya gider. Çocukları artık köyde yaşamanın olanaksız olduğunu, şehre taşınmaları gerektiğini ısrarla söyleseler de Gülsün Ana'yı bir türlü ikna edemezler. Ancak torunlardan biri hastalanınca hep birlikte, apar topar şehre giderek kapıcılık yapan oğlunun dairesine yerleşmek zorunda kalırlar. Gülsün Ana ve gelini Hatice dışında herkes ilk zamanlarda mutludur, kızı Güllü çalışır, sevdiği biriyle evlenir ama mutluluğu kısa sürer. Kapıcı dairesinden kurtulduğunu zannederken daha kötü koşulların olduğu gecekonduda yaşamaya başlar. Gündelik işlerde çalışmasına rağmen geçim sıkıntısından bir türlü kurtulamadıkları gibi kocasından şiddet de görmektedir. Kapıcılık yapan Mustafa oynadığı talih oyunlarıyla zengin olma hayalleri kurar. Ancak gecekondulu bir kızla evlenir ve kapıcılık yükünden bir türlü kurtulamaz. Murtaza ise köyde kaldığı zamanlardan beri okumaya heveslidir. Önceleri ailesinin günlük işlerden kazandığı paralarla okur sonra da kazandığı burs sayesinde tıp fakültesine girer. Hatice şehirde evlere temizlik yapmaya gider, onu bırakarak Almanya'ya giden kocasının hasretiyle üzülür, hastalanır. Gülsün Ana ise şehirde yaşamak zorunda olmaktan, çocuklarının olumsuz değişiminden dolayı mutsuzdur. Murtaza'nın fakülte kazanmasına sevinse de onun köyünden utanmasına ve şehir yaşamına aşırı derecede özenmesine içerler.

***A Raisin in the Sun* ve *Yollar Tükendi*'de Aile Bağları: Farklı Coğrafyalarda Yazgı Ortaklığı**

Farklı coğrafyalarda, farklı kültür ve deneyimlere sahip yazarlar tarafından kaleme alınmasına rağmen iki oyunu birbirine yaklaştıran pek çok benzerlikten bahsetmek mümkündür. Her şeyden önce her iki ailede söz sahibi olan oyun kişilerinin kocalarını yitirmiş birer anne olmaları ve geleneği temsil etmeleri ailelerin anaerkil bir yapı sergilemesine neden olmaktadır. Geleneksel ve parçalanmış aile tipini de temsil eden bu iki ailenin dikkat çeken bir diğer önemli özelliği sahip oldukları düşlerdir. Oldukça zor koşullar kurtulup iyi bir yaşama ulaşma düşüyle yaşamlarını sürdüren aile bireyleri, düş kırıklıkları ve hayatın katı gerçekliklerine rağmen bir arada olmanın gücüne erişebilmişlerdir. Günlük yaşamda her ailede yaşanabilecek muhtemel çatışmalarla uğraşmanın dışında bu iki aileyi bir birine yaklaştıran diğer bir ortaklık ise tüm aile bireylerinin hayatlarını etkileyecek oranda büyük sorunların art arda yaşanması ve talihsizliğin bu aileler için adeta bir yazgıya dönüşmesidir. Buna rağmen her iki oyunda da ailenin bütünlüğünü tehdit eden bir sorun söz konusu olduğunda normalde yaşam koşullarının zorluğuyla pamuk

ipliğine bağılı gibi görünen ilişkilerin bir anda tersine dönmesi ve aile bireylerinin birbirine kenetlenmesi oldukça dikkat çekicidir.

Her iki oyunda da aile içinde çatışmalar ve huzursuzluklar olsa da ailelerin dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı tek vücut olmasını sağlayan asli kişiler büyükannelerdir. Lena Younger ve Gülsün Ana her ne kadar geleneksel yapının taşıyıcılığını yapsalar da sahip oldukları birikim ailelerini en iyi şekilde idare etmeleri ve aile bütünlüğünü korumalarını sağlamaktadır.

Lena karşımıza Amerikan ve Afro-Amerikan edebiyatının önemli bir tipi olan “Mama” klişesi olarak çıkar. Hansberry, bu klişeyi kullanarak hem siyahların aile yapısını hem de yaşam biçimlerini sahneye taşıma amacındadır. Oyunda eğitici ve birleştirici vasıflarla dikkat çeken Mama, Younger ailesinin yegâne sahibi görünümünde olduğu kadar gücün ve direncin de sembolüdür. Bu yönüyle hem aile içi çatışmalarda hem de karşı karşıya kalınan zor durumların üstesinden gelmede Mama, aile içerisinde sözünü dinletmeyi başarmaktadır. Tüm yaşamını köyde geçirmiş bir anne olarak Gülsün Ana da tıpkı Lena gibi sahip olduğu bilgi ve birikimi çocuklarına aktarmaya, onları toplumsal değer yargıları ve normlarla bir arada tutmaya çalışır. Öyle ki günlük yaşam, aile hayatı, karı-koca ve ağabey-kardeş ilişkileri başta olmak üzere eğitim, evlilik/eş seçimi, çalışma hayatı ile ilgili bütün davranışlarını geleneksel anlayışı gözeterek düzenler. Bu yüzden Gülsün Ana, karşılaştıkları zor durumların üstesinden gelmek için “*Kız kısmının eli işleyecek ağız değil.*”, “*Kocan değil mi kız? Döver de sever de... Sen şükret nikâh ettiğine. Onca dolaştın. Kendin vardın adama... Şimdi neye ağlıyorsun?*”, “*Kısır kalacak değildin ya. Doğuracaksın elbet. Sevineceğine üzülüyorsun. Ötekilerin rızkını veren Mevlam, bununkini de verecek elbet.*”, “*Kızın çilesi büyük olur. İnsan yerine konmaz köylük yerde kız kısmı. Tee kocakarı oluncaya dek. Erkek olsun daha iyi.*”, “*Kadın kısmının başı eğik olacak a kızım. Karı kısmı zayıf olduğundan güçsüz olduğundan erkekler öfkelerini bizden alırlar kızım. Erkek kısmı sıkıldı mı karı döver.*” (s.66, 76, 79, 119) gibi geleneksel anlayışın birer ürünü olan kalıp söylemleri kullanmaktan çekinmeyerek çocuklarını toplumsal bir birikimden aldığı güçle yönlendirmeye çalışır.

Gülsün Ana, günlük yaşam ve aile ilişkilerinde geleneksel kalıplardan faydalanırken Lena da buna benzer bir yaklaşımı benimseyerek geleneklerle özdeşleştirdiği kocasının anılarından faydalanır ve çocuklarına sürekli bu deneyimleri/geçmiş aktarır. Kocasına duyduğu sevgi ve şükran her konuşmasından hissedilen

Lena çocuklarının da kocasının değer yargılarına ve hayat görüşüne sahip çıkılmasını beklemektedir:

MAMA — Çocuklarına deli oluyordu. Allah bilir taş kafalı Walter Younger'ın pek çok hatası vardır birçok kadınla ilgili hataları vardır. Fakat çocuklarını sevdiğinden emindi. Her zaman onlar için bir şeye sahip olmalarını ve bir şey olmalarını istedi. Kardeşin sorumluluğu aldığı yerin orası olduğunu zannediyorum. Büyük Walter haklı olarak, bazen gözleri nemli, başını geri yaslayıp gözlerine yaşlar dolarak "Öyle zannediyorum Tanrı yeryüzünde zencilere düşlerini gerçekleştirecek çocuklardan başka hiçbir şey vermemiş" O böyle konuşurdu bilmiyor musun?

RUTH — Evet gerçekten öyle derdi. Bay Younger iyi birisiydi. (s.44-45)

Kocasının yol göstericiliğine yaslanan Lena, ortak geçmişlerinden aldığı güçle ailesinin istikbali için yeri geldiğinde oldukça otoriter tavırlarla çözüm üretmeyi başarır. Baba Walter'ın ölümünden sonra aileye ödenen sigorta, aile bireyleri arasında çatışmaya neden olunca Younger ailesini içine girdiği çıkmazdan kurtararak bir anlamda herkesin düşünüyebileceği bir yola başvurur. Walter'a içki dükkânı açabileceği miktarda para verir. Beneatha'ya eğitim masraflarını karşılayabileceği bir miktar para ayırır ve kalanıyla da ev satın alır. Üstelik satın aldığı ev, beyazların bölgesindedir. Mama, bu otoriter/lider davranışıyla sorunları çözdüğü gibi oldukça cesur bir eylemde bulunmuştur. Çünkü parayı aile bireyleri arasında bölüştürdüğü için zencilerin oturduğu bölgelerde oldukça yüksek fiyattan satılan evleri alamayacağını anlayan Mama, tüm tehlikelere göğüs gererek beyazların bölgesinden bir ev satın alır.

Lena'nın sergilediği bu otoriter tavırları Gülsün Ana da yeri geldikçe sergilemekten geri durmaz. Nitekim Gülsün Ana, şehre taşındıkları ilk andan itibaren köle gibi çalışmalarına rağmen geçim sıkıntısından kurtulamayan çocuklarına kızarak onları şehirde kalmaktan vazgeçirmeye çalışır:

"Şehir ha... Darmadağın etti şehir bizi. Zıyanlık. Babasız büyüttüm sizleri. Hem ananız hem babanız oldum. Sözüümü dinlerdiniz eskiden. Şimdi diklendiniz. Hiç biriniz kötü değilsiniz. Bana karşı gelmiyorsunuz ama kendi bildiğinizi yapıyorsunuz. Hepiniz şehirli olmaya özendiniz. Köylü olduğunuza utanıyorsunuz. Köyünüzü istemiyorsunuz, gayri. Unuttunuz bile köyü... Şehir de sizi

istemiyor ama... Azarlıyor. Beğenmiyor. En kötü işleri size yaptırıyor, itiyor sizi... Şehir sevmiyor sizi” (s. 117).

Lena ve Gülsün Ana çocuklarına özellikle de gelinine yaklaşımlarındaki müşfik tavırlarıyla dikkat çekerler. Lena, sürekli ev işleriyle uğraşan ve kocası tarafından ihmal edilen Ruth’a karşı oldukça anlayışlıdır. Lena, Ruth’un evlerinin küçük olmasından ötürü bebeğini aldırılmayı düşündüğünü öğrenince sigortadan aldıkları paranın önemli bir kısmıyla hemen ev alması onun Ruth’a değer verdiğinin ve isteklerini görmezden gelmediğinin önemli bir göstergesidir. Gülsün Ana da büyük oğlunun eşine oldukça değer vermektedir. Kocası yurt dışına gitti diye üzülen Hatice’yi hem teskin etmeye çalışır hem de sağlığından endişelenir. Ayrıca şehirde kalıp kalmamaya ilgili kararını vereceği esnada evin erkeği olarak gördüğü Mehmet orada bulunmadığı için gelini Hatice’yle danışması ve onun fikrini de sorması da ona verdiği değer önemli bir kanıttır.

Her iki oyunda aile bağları açısından önem arz eden bir diğer husus, anaerkil bir yapıya sahip olan ailelerde annelerin bu erki büyük oğullarına devretmeye istekli oluşlarıdır. Lena her ne kadar ailenin yönetiminde söz sahibi olsa da zaman zaman oğlu Walter’a “*Para senin, ailenin büyüğü sensin*” şeklinde yaklaşımlar sergileyerek oğlunun aile reisliğini rolüne sahip olabileceğine işaret eder. Özellikle beyazların temsilcisiyle konuşma işini ‘babana layık bir evlat olduğunu göster’ diyerek oğlu Walter’a bırakması, Lena’nın aile reisliğini babaları hayatta olmadığı için emaneten yürüttüğünü gösterir.

Gülsün Ana da Lena ile ortak bir yazgıya sahiptir. Zira Gülsün Ana da aile reisliği görevini, kocasını kaybettiği için yürütmek zorunda kalır. Ancak Gülsün Ana’nın Lena’ya oranla gelenek ve göreneklere daha çok bağlı olması ve bu değerlerle yetişmesi, aile ilişkilerinde de geleneksel yapının gereklerine daha fazla uymasına neden olur. Gülsün Ana, ataerkil düşünce yapısının baskın olduğu, kırsal bir kesimde yaşadığı için bu yaşam tarzına bağlı olarak erkek çocuklarına daha çok değer vermektedir. Bu nedenle aile reisliği ve aile yönetimi işini önce kocasını sonra da en büyük oğlunu temsilen yaptığının bilincindedir. Çocukları arasında geleneksel yapıya en yakın olan ve aynı zamanda aile reisi olarak da gördüğü en büyük oğlu, Mehmet’i diğer çocuklarından ayrı bir konuma yerleştirmiştir:

“Hepiniz de ciğer yavrum... Biriniz ötekinden farklı değil ki... Ama... Memedim küçücük yaşla çok kahır çekt. Uğraştı didindi. Evin erkeği oldu. Hiç unutmam, rahmetli kayınbabanın öldüğü gündü... Memedim dedi ki... Ana evin erkeği benim bundan böyle. Sen hiç tasalanma.

Küçücükttü daha. Sözüünü de tuttu. Memedim gönül hatır bilir. Karıncaı incitmez” (s.67-70).

Oyunlarda baba figürü olarak yer bulan Walter ve Mehmet ise aile ilişkileri açısından sorunlu tiplerdir. Her şeyden önce her iki oyun kişisi de aile, eş ve çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenmezler. Açacağı içki dükkânının düşlerini kuran Walter, ne karısının hamile oluşundan ne de aile içerisinde yaşanan problemlerden haberdardır. Mehmet de karısını ve çocuklarını bırakarak yurt dışına çalışmaya gider. Üstelik bunu yaptığından da hiç kimsenin haberi olmaz. Walter ve Mehmet’in aile sorumluluklarını yeteri kadar yerine getirmemeleri, ailelerin anaerkil bir yapıya evrilmesinde önemli bir etkiye sahiptir.

Oldukça düşük bir ücret karşılığında yorucu bir işte çalışan Walter’ın çeşitli iletişim problemleri yaşaması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak Walter içinde bulunduğu durumun gerçekliğiyle yüzleşmek yerine hep hayaller kuran ve çevresindekilerin de bu hayallere iştirak etmesini bekler:

“17. yaşında bir gün, çok yorgun şekilde eve geleceğim, neyi kastettiğimi biliyorsun, sekreterlerin konferanslarda yaptıkları birçok hatalardan sonra... Güzel giden günü cehenneme çevirmeye sebep oldular... Arabamı süreceğim lastik, kenarları Beyaz, basit Siyah Chrysler (jip), daha münasip. Zenginler gösterişli olmak zorunda değil... Bu sebepten Ruth’a sportif bir tane alacağım. ve oğluma; Tamam oğlum, bu senin 17. yaş günün. Neye karar verdin? Hangi okula gitmek istiyorsan bana söyle oraya gideceksin., yeter ki bana ne olmak istediğini söyle, öyle olacak. Arkanda olacağım asla seni yalnız bırakmayacağım.” (s. 108-109)

Karısıyla ciddi iletişim sorunları yaşayan Walter’ın oyunun tamamında oğluna oldukça düşkün olduğu görülmektedir. Ciddi ekonomik sıkıntılara rağmen oğluna harcaması için para vermesi hatta taksi ile okula gitmesini söylemesi, Walter’ın kendi çocukluğunda yapamadıklarını çocuğuna yaptırmak istemesinden ileri gelmektedir. Babasının hissettiği ezikliği zihninden bir türlü silip atamayan Walter çocuğunun da aynı şeylere tanık olmasını istememektedir.

Beneatha, ailede çatışmacı yaklaşımıyla dikkat çeken bir karakterdir. Ailesine ve ailesinin yaşadığı sorunlara karşı oldukça duyarsızdır. Walter’ın oğluna 25 centlik harçlığı zar zor verebildiği bir zamanda Beneatha, hem koleje hem de binicilik kursuna gider. Beneatha, bu yönüyle Murtaza’ya çok benzer. Murtaza da sırf yabancı dil kursuna gitmek ve eğitimini eksiksiz sürdürmek için annesinin ilerlemiş yaşına rağmen merdiven silmesine aldırmaz. Üstelik

annesinin “bakıyorum karıları kızları işe koydun Murtaza... Sen nedecen? Erkek değil misin sen? Sen iş tutmayacak mısın? Şehirliler böyle eder demek. Karılarını kızlarını işe koyarlar, kendileri çalgı dinler. He mi?” (s.92-100) sözlerinden de hiç etkilenmediği gibi davranış ve sözleriyle köylü oluşundan utandığını ifade etmekten de geri durmaz.

Murtaza boynuna fular bağlayarak, yabancı müzik dinleyerek şehirlilere özenmesine rağmen kız kardeşi Güllü ile iletişimlerinde taşra zihniyetinden uzaklaşamaz. Nitekim kız kardeşinin eve giriş çıkış saatlerinden, kimlerle arkadaşlık ettiğine kadar her türlü hareket ve davranışına karışır ve üzerinde baskı kurmaya çalışır.

Oyunlarda Beneatha ve Murtaza her ne kadar eğitimlerini sonuna kadar sürdürme yolunu seçseler de aileleriyle kuşak çatışması yaşayan karakterlerdir. Bu çatışmayı da özellikle geleneksel yaşam tarzına sahip olan anneleriyle yaşamaktadırlar. Hem yeni hem de eğitilmiş zenci kuşağını temsil eden Beneatha, kendini ateist olarak tanımlar ve din konusunda oldukça tutucu olan Lena'nın inançlarına saygı göstermez:

MAMA — Tabi ki doktor olacaksın, tatlım, İnşallah.

BENEATHA — Allah'ın yapacağı bir şey yok.

MAMA — Beneatha bu gerekli değildi.

BENEATHA — Tabi, Allah da. Her zaman Allah'ın adını rahatsızım.

MAMA — Beneatha!

BENEATHA — Şunu söyledim! Her zaman Allah'ın adını duymaktan bıktım. Onun olacak şeyle ne ilgisi var? Okul ücretini o mu ödüyor?

BENEATHA — Anne anlamıyorsun. Bunlar düşünceler, Allah'ta bunlardan sadece birisi. Ben bunu kabul etmiyorum. Çok önemli değil. Ben bunları söylemekle ahlaksız olmayacağım suç işleyeceğim çünkü inanmıyorum. Bunu düşünmek bile istemiyorum. Ben onun verdiği şeylerden son derece yorgunum insanlar sadece kendi çabaları ile başarılılar. Yani, kısacası Tanrı yoktur. Sadece insan vardır. Ve mucizeleri sadece insanlar yaparlar.

MAMA — Şimdi benden sonra tekrar et, benim ananemin evinde hala Allah var. Uzun bir sessizlikten sonra hiç bir şey söylemeksizin yere bakar. Anne sözlerini baskalı bir şekilde soğukkanlılıkla tekrar eder. Benim ananemin evinde hala Allah var.

*BENEATHA — Benim ananemin evinde hala Allah var.
(s.50-51)*

Murtaza da benzer bir münakaşayı eğitim konusunda yaşar. İyi bir hayata sahip olmak için köy yaşamının temel gereklerini öğrenmenin yeterli olduğuna inanan Gülsün Ana oğlunun şehre taşınma merakına ve eğitim hayatına devam etmek etmesine bir türlü anlam veremez:

GÜLSÜN ANA — Sen de okudun ya... Köyde okul mu yok? Okuyup yazıyorsun ya. Daha ne istiyorsun?

MURTAZA — İlki bitirmeyle adam okumuş mu olur? Köy okulu. Şehirde olsak tüm okulları okurdum. Öğretmen diyor ki şehirde...

GÜLSÜN ANA — Hep o sıska öğretmen değil mi senin aklını çelen? Okusan n'olacak okumasan n'olacak? Alt tarafı bir köylüsün işte... Toprakta buğday almak için okumak gerekmez.

MURTAZA — Öğretmen dedi ki... Sen okusan çok büyük adam olursun, bu heves sende varken dedi...

GÜLSÜN ANA — Öğretmen o kadar okumuş da n'olmuş yani? Bizden başka mı yaşıyor? (s.69)

Oyunlarda büyük anneler dışında aile bağlarının güçlenmesi, ailenin huzur ve mutluluğu için en çok çaba sarf eden oyun kişileri Ruth ve Hatice'dir. Ruth neredeyse hiç eşyası olmayan kendilerine ait lavabonun bile olmadığı bir gecekonuda son derece olumsuz şartlar altında yaşamaktadır. Aile bütçesine katkıda bulunmak için de gündelik işlere, ev temizliğine ve çamaşır yıkamaya giden Ruth, yokluk içerisinde yaşamasına rağmen iyimserliğini daima muhafaza eder. Kocası içinde buldukları ekonomik durumdan sürekli şikâyet etmesine rağmen o, cefakâr bir eş ve anne rolündedir. Kocası Walter'dan yeteri kadar ilgi görmemesine rağmen aile içi çatışmalara neden olmaktan kaçınır. Hatice de tıpkı Ruth gibi aile bütünlüğüne önem veren özverili bir kadındır. Kocası onu ve çocuklarını bırakıp yurt dışında çalışmaya gitmesine karşın o, ailesinin refahı ve mutluluğu için gündelikçiliğe bile katlanır. Kocası yokken kaynanasıyla da oldukça iyi anlaşan Hatice, ailesi şehre taşındıktan sonra sahip olduğu özü yitirmeyerek şehir hayatından en az etkilenen kişi olur.

Sonuç

Lorraine Hansberry ve Ülker Köksal farklı coğrafyalarda yaşamalarına rağmen oyunlarında ele aldıkları evrensel konularla mensubu oldukları edebî ekollerin ötesinde okuma olanağı sunan iki

önemli oyun yazarıdır. Bu nedenle her şeyden önce çalışmamıza konu olan *A Raisin in the Sun* ve *Yollar Tükendi* isimli oyunların pek çok kavram ve bakış açısıyla değerlendirme imkânı sunacak kadar zengin bir içeriğe sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu iki oyunda aile kavramının araştırma konusu olarak seçilmesinin nedeni, geçmiş insanlık tarihiyle koşut olan bu olgunun ele alınışında feminist birer kimliğe sahip olan yazarların özgün bir niteliğe erişme başarısı göstermiş olmalarıdır.

Aile ilişkileri konusunda pek çok benzerliğin bulunduğu bu oyunlarda önem arz eden ilk durum, büyük annelerin aile yönetiminde önemli ölçüde söz sahibi olmalarıdır. Her iki ailede de anaerkil bir aile tipinin hâkim olmasında büyük babaların sağ olmayışının, büyük annelerin geleneksel bir yaşam tarzına sahip olmalarının ve en büyük erkek çocukların üstlerine düşen sorumlulukları yeteri kadar yerine getirmemelerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Oldukça zor yaşam koşulları içerisinde yaşam savaşı veren bu ailelerde zaman zaman çatışmalar yaşansa da ailenin varlığını tehdit eden herhangi bir durum söz konusu olduğunda aile bireylerinin çatışma ve anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak tek vücut olmaları da aile ilişkileri açısından dikkat çekicidir.

Geleneksel bir yaşam tarzıyla yoğrulan büyük anne Lena ve Gülsün Ana ailelerinin bir arada kalmasını sağladıkları gibi aile bireyelerine toplumsal norm ve değer yargılarını aktarma gibi bir işlevleri de bulunur. Çocuklarına karşı oldukça müşfik olan bu anneler, zor durumların üstesinden gelebilmeyi ve aile bütünlüklerini korumayı bilmişlerdir.

Ailelerde gelin rolünü üstlenen Ruth ve Hatice'nin geleneksel anlayışın muhafaza edildiği geniş ailelerde görülebilecek sorunlarla karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. Özverili oluşları ve kendi isteklerini ikinci plana atmalarıyla öne çıkan bu oyun kişilerinin aile içerisinde gerilimi azalttıkları, pek çok şahsi sorunla boğuşmalarına rağmen ailelerinin mutluluğu için çaba sarf etmekten kaçınmadıkları görülür.

Lena ve Gülsün Ana'nın aile yönetimini devretmeye hazır oldukları büyük oğullar Walter ve Mehmet her ne kadar son anda aile sorumluluklarını fark etseler de oyunun genelinde yeteri kadar güçlü bir duruş sergilemezler. Tüm aile bireyleri oldukça zor ekonomik koşullarla ve çeşitli sorunlarla cebelleşirken onların gerçek yaşamla uyumsuz hayallerin peşinde koşmaları, aile bağlarının zayıflamasına neden olur.

Oyunlarda yeni nesli temsil eden Beneatha ve Murtaza'nın genel anlamda çatışmanın da kaynağı olmaları önemlidir. Nitekim

ailelerde farklı şekillerde yaşanan sosyalleşme süreçleri bazen düşünce, inanç ve eylem bakımından oldukça farklılaşmış bireylerin ortaya çıkmalarına neden olur. Geçmiş yaşantılara daha çok bağlı yetişkinler ile yenilik taraftarı çocuklar arasında ortaya çıkması kaçınılmaz olan bu kuşak çatışması sorunu, oyunlarda gerilimi arttıran bir unsur olarak aileleri etkilemiştir.

Kaynakça

Çağatay, Tahir (1990). “Modern Aile Yapısı ve Sosyal Problemleri”, Aile Yazıları 2 (Derleyen: B. Dikeçliğil – A. Çiğdem), T.C.Başbakanlık A.A.K. Bşk., s.95-143, Ankara.

Eyce, Berrin (2000). “Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, S.4, s. 224-243.

Hansberry, Lorraine (1959). Interview with Lorraine Hansberry by Studs Terkel. Radio interview with Studs Terkel, broadcast on WFMT Radio, Chicago, Illinois, May 12, 1959. Transcript reprinted in Make New Sounds: Studs Terkel Interviews Lorraine Hansberry. (S. Terkel, Röportaj Yapan)

Hansberry, Lorraine (1981). The Writer and His Black Roots: Toward a New Position.Originally printed as "is in the stars/ Crisis in 1969 and re printed in The Black ScholarDestiny. *The Black Scholar Vol. No.12* 2, 2-12.

Hansberry, Lorraine (1994.). *A Raisin in The Sun*. New York: First Vintage Book Edition A Divisionof Random House, Inc.

Köksal, Ülker (1994). Oyunlarımdaki bazı kadın kimlikleri. *Ankara Üniversitesi DTCF Tiyatro Araştırmaları Dergisi*,11, 21-35.

Köksal, Ülker (1994). *Toplu oyunlar 2* (Sacide, Yollar Tükendi, Ademin Kaburga Kemiği, Gün Dönerken). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Özgüven, İbrahim Ethem (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*, PDREM Yayınları, Ankara.

Sayın, Önal (1990). *Aile Sosyolojisi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Şenel, Alâeddin (1982). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Şener, Sevda (2002). Ülker Köksal’ın oyun yazarlığı. *Ülker Köksal Toplu Oyunlar 1*, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.